

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE
FOLKLORISTEN*Maatschappij zonder winstbejag**Secretariaat van den Bond :*

L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent

*Penningmeester :*CL. TREFOIS, Steenhouwerstr., 36,
Ledeberg-Gent Postcheckr. 111.318*Redactie van Oostvl. Zanten :*

Prof. Dr. P. DE KEYSER,

Egmontstraat, 14, Gent.

Clemens TREFOIS, J. BOES.

STEENGROEI ALS ANIMISTISCH ELEMENT

Door J. FRÈRE (†)

Animisme duidt in de moderne godsdienstwetenschap de opvatting van onbeschaafde volkeren aan, volgens welke alle verschijnselen en werkingen in de natuur uitingen zijn van persoonlijke, denkende, willende wezens. Volgens die opvatting heeft alles in de natuur, elk voorwerp uit de organische of anorganische wereld een ziel (soms meer dan één) en bezitten die zielen daarenboven het vermogen hun stoffelijk omhulsel naar welgevallen te verlaten. Uit deze opvatting vloeien nu weer verschillende godsdienstige voorstellingen voort, die met de namen Fetisjisme, Totemisme, Sjamanisme, Geestenverering enz. worden aangeduid. (Winkler Prins)

« ...Men leerde het Animisme beschouwen als een primitieve wijsgeerige wereldbeschouwing, geboren uit een geestestoestand, waarin de mensch geen scherpe scheidingslijn weet te trekken tusschen zich zelf en de hem omringende natuur; waarbij de kloof tusschen mensch, dier, plant en mineraal is overbrugd ». (Dr. Schrijnen, Ned. Volkskunde, II, 145)

Het Limburgsch volksgeloof levert ons een eigenaardig voorbeeld van dit animisme, nl. de overtuiging die bij de landelijke bevolking vrij algemeen bestaat, dat rolstenen zoals ze vaak uit het diluvium opgegraven worden, groeien en zelfs voortzetten.

Dat hierbij echter een spoor van vroegere dergelijke godsdienstige overtuiging zou te vinden zijn, blijkt minder waarschijnlijk, veel

meer meenen we dit algemeen verspreid geloof te moeten toeschrijven aan de omstandigheid, dat de zoogenaamde veldkeien in den Limburgschen bodem in groote hoeveelheid voorkomen en aan het feit dat de landbouwer, aldaar sedert eeuwen tegen die plaag te keer moet gaan.

Wel mogen we met volstrekte zekerheid uit dit volksgeloof afleiden, dat de Limburgsche bevolking steeds aan de mogelijkheid heeft geloofd, dat ook bij niet georganiseerde dingen zich levensverschijnselen kunnen voordoen. Van daar tot een geloof dat rechtstreeks verband houdt met een wijsgeerige wereldbeschouwing is de afstand niet groot en we kunnen ons daarom best voorstellen, dat het animisme ook bij de godsdienstige overtuigingen van onze voorouders een rol heeft gespeeld.

Het geloof aan het groeien van rolsteen en zal overigens ook voor een goed deel berusten op het feit, dat deze steenen steeds min of meer eigenaardige vormen vertoonen, die inderdaad aan levende wezens doen denken, in tegenstelling met de gebroken vormen die zich bij andere steenen voordoen.

Dat die steenen ten gevolge van een eeuwenlang heen en weer rollen afgerond werden is den primitieven mensch nooit ingevallen, daar hij het geologisch verloop der dingen niet kan veronderstellen.

Overigens is het geloof aan het groeien van rolsteen niet overal eender, zooals blijken zal uit de eenige voorbeelden die we hier aanhalen. Inderdaad, de eenen gelooven, dat de rolsteen vroeger gegroeid zijn, anderen zijn vast overtuigd, dat ze thans nog in omvang toenemen, eindelijk en niet de minst talrijken houden voor juist dat die keien « jongelen », voortzetten.

Van af mijn prilste jeugd heb ik in de omstreken van mijn geboorteplaats hooren beweren, dat de keien en « vlezers », silexsteenen, groeien en « jungelen ». In *Eigenbilsen*, *Hoelbeek*, *Waltwilder*, *Munsterbilsen*, *Mopertingen*, *Gellick* en nog verder naar den Kempenkant, was dit volksgeloof zoodanig, dat men aanried de bovenrollende keien op de landen niet op te rapen of te verzamelen, daar men vreesde, dat de opgeraaptten gingen plaats maken voor een nieuwe generatie.

Dikwijls hoorde men zeggen : « Ik geef er « ter dievel » van, die keien nog op te rapen, hoe meer men ze opraapt, hoe meer ze te voorschijn komen, 't is alsof ze « jungelen ». Ook was het de algemeene meening bij de boeren, dat 't dikke zand met den tijd tot een keiberg overging.

Te *Eygenbilsen*, op eene plaats genaamd Hardenberg, is een bovenlaag rood grint voorhanden, dat de landbouwers gebruiken

om, opgelost in water, op hun strijk (1) te smeeren. Ik hoorde eenmaal een onzer oude maaiers (Jan Huysmans, geb. in 1867) zeggen : « Ik haal geen geel zand meer op den Hardenberg, het begint te dik te worden ».

Hieruit zou men kunnen afleiden, dat de boeren in het kanton Bilsen gelooven, dat het zand tot steenen groeit. (bevestigd door L. Vossen, beëdigd landmeter).

In *Hoesselt* heb ik dikwijls hooren zeggen : Gronden die veldkeien steken zijn de beste mits men ze goed bemest. 't Opruimen helpt niet, ze komen altijd bij, ze « jongelen ». (bevestigd door Art. Ulrix, notarisklerk)

Op de heide tusschen *Sutendaal* en *Asch*, liggen vier reusachtige zwerfblokken, die men den « Vader en zijn drie Zonen » noemt. Ze zijn samengesteld uit « heidekeien » en ijzererts. Naar de 80-jarige Maria Dirix ons verzekerde, « jongelen de kaaien » en nemen ze jaarlijks in omvang toe.

Op het grondgebied van *Mechelen-aan-Maas*, niet ver van de spoorweglijn *Eysden-Asch*, ligt de bekende « Wendelsteen ». Aan den bovenkant vertoont hij een ondiepe uitholling, die zelfs bij droog zomerweer vol water staat. « Hij zweet », zeggen de menschen. Men vermoedt op goede gronden, dat het een offersteen is geweest. In zijn nabijheid vindt men nog de overblijfsels van een gesloopt gebouwtje en van een gevulden waterput (2).

Ons volk is de meening toegedaan, dat de keien groeien. Een bejaard gemeenteraadslid te Gellick steunde zijn overtuiging op het

(1) Houten vierkanten stok van \pm 50 cm. lengte en 2 tot 3 cm. breedte, dienende als slijphout voor de zeisen.

(2) Voor den oorlog te *Opgrimby*, op een eenzame plek, aan den Westkant van den Duivelsberg en de Duivelskeel, nevens kleinere steenen, bevond zich een reusachtige « vlint », van heidenschen oorsprong, waarom zich allerlei sagen weefden. Af en toe zag men in zijn nabijheid den « Heidepastoor », die schielijk verdween, als een menschelijk wezen het waagde hem te naderen. Al te levenslustige of moeilijk in toom te houden meiden werden naar den koelen « Duivelssteen » verwezen. Eenige jaren geleden is deze 4.000 kilo zware magaliet door de Franciscanerpaters weggehaald om gebruikt te worden aan de O. L. Vrouw-grot, in hun kloostertuin. De namen van de broeders, die dit stout stuk aandurfd, staan op het voorhistorisch gedenkteeken ingegrift.

Te *Overpelt*, aan den voet van de eeuwenoude « Kerklinde », een natuurwonder, ligt een offersteen met nog al regelmatige afmetingen. 's Zondags na de Mis, wordt hij door den veldbode beklommen, om de gemeenteverordeningen af te lezen.

Te *Vroenhoven*, bij de hoeve Hugo Neven, links van den steenweg Tongeren-Maastricht, ligt een granietsteen. Wijlen kapelaan P. de Corswarem beweerde, dat het een offersteen is geweest.

feit, dat de jaarlijksche opruiming van keien in den tuin tot niets voert, daar er steeds nieuwe komen.

« Wel, meester, filosofeerde een 72-jarig boerke, dat de keien leven, valt niet te weerleggen. Zie, als er vochtig weer in aantocht is, wordt arduin zoo vunzig, zelfs zoo nat, dat het water er over afdruipt. Arduin en keien vriezen wel sterk, ze moeten dus gevoel hebben ». (mij medegedeeld door J. Snijkers, eere-hoofdonderwijzer)

Niet alleen de afgeronde vormen der rolsteen en zouden dus als oorzaak aan te stippen vallen, ook de temperatuurverschijnselen kunnen daartoe in aanmerking komen.

In 1927 verzekerde ons een landbouwer te Ordingen dat de keien zich voortzetten op zijn land. Hij had ze al twee opvolgende jaren zorgvuldig opgerakeld en toch verminderden zij maar weinig of niet. Er waren er ook die grooter werden. (zagsman Georges de Tilloux, landbouwer, Ordingen).

Uit mijn onderzoek hieromtrent deel ik nog de volgende antwoorden mee :

« Mijn grootvader, geboren te *Opheers*, was er vast van overtuigd, dat de keien « jöngele » en in omvang toenemen ». (Fr. Corswarem, eere-hoofdtoezichter van het lager onderwijs, Tongeren)

« Dat de veldkeien zich vermenigvuldigen en groeien wordt rond *Loon* nog vrijwel door iedereen geloofd ». (A. Copis de Fastré, Loon)

« Ik heb dit persoonlijk lang geloofd ». (Lamb. Ramaekers, Atheneum-student, *Wellen*)

« Ik ook ». (Guil. François, bediende, *Vechmaal*)

Gemeenteonderwijzer Dexters noteerde in 1932 te Eysden : « Als de steenen niet jongelen, van waar komen dan de kleine steentjes » ?

Te Vucht : « Steekt ge een steen in den grond, dan vindt ge na eenige jaren vele kleine steentjes bij hem. Dat zijn z'n jongen ».

« In 't algemeen zeggen de landlieden te *Alken*, dat de veldkeien groeien. Tot staving van hun gezegde beweren zijn : « Zoo ze niet in omvang toenamen, zouden de keien allen even dik zijn, doch er zijn er kleine en grooten, dus groeien ze ! » De oude kasteelheer de Corswarem was een groote keienverzamelaar ». (Jauvait, schoolhoofd, Alken)

Was het aanleggen van een dergelijke verzameling niet bedoeld als een streven naar het vastleggen van de ontwikkelingsstadia bij veldkeien, of ging het er om groeieigenaardigheden te bewaren ?...

« Het volksgeloof dat keien zich vermenigvuldigen en in omvang toenemen is te *Caulille*, zooals overigens in heel onze Limburgsche Kempen, volstrekt algemeen ». (L. Boonen, toezichter van 't lager onderwijs, Tongeren)

« Te *Kinroy*, mijn geboortedorp, waar maar weinig keien worden aangetroffen, heb ik dit nooit gehoord ». (M. Teeuwen, leraar, Tongeren)

Het volksgeloof aan den steengroei schijnt dus in de Kempen zijn oorsprong vooral te danken aan de aanwezigheid van veld- of rolkeien. Door hun specialen vorm kunnen ze ook best tot dit geloof aanleiding geven.

« Zonderling ja, dat de menschen zoo iets voor waar aannemen. In de streek van *Hechtel*, waar ik vandaan ben, heb ik dat ook wel eens gehoord. Te *Zolder* wordt dat enkel beweerd door oudere menschen : « Dat groeit, dat wast in den grond ». Doch ik denk, dat bij 't jongere geslacht het er wel uit is. De keien worden van het veld verwijderd, de zorgzame boeren hebben de theorie van het groeien verleerd ! » (Eerw. H. Saks, *Zolder*)

Ja, ze hebben die theorie verleerd, maar daartoe was een min of meer langdurige voorlichting noodig, landbouwonderwijs aan de jongeren, wat wel bewijst, dat het geloof aan den groei der rolsteenen algemeen verspreid was, mits er door de landbouwafgevaardigden, lesgevers en inspecteurs tegen ingegaan werd. Of het thans voorkomend ongeloof op dit gebied bij de jongeren ook niet voor een goed gedeelte op menschelijk opzicht berust, blijft de vraag. Folklore wortelt diep !...

« Het gevoelen volgens hetwelk de steenen in den grond groeien, in omvang toenemen, heb ik te *Uyckhoven* meermalen hooren uiten. De vermenigvuldiging wordt tegengesproken ». (Janssens, gemeentesekretaris)

Juist het feit, dat ze tegengesproken wordt, is volgens ons een bewijs, dat er vrij algemeen aan geloofd wordt. De tegensprekers immers zijn de uitzondering, de betweters !

« Een bejaard raadslid te *Gellick*, sterk in de boerenphilosophie, sprak de vermenigvuldiging tegen : « Sinds de H. Stephanus met steenen doodgemarteld werd, hebben de keien niet het leven maar het voortplantingsvermogen verloren. Dit natuurlijk voor straf ». (J. Snijkers, eere-hoofdonderwijzer)

Die legende is wel van aard om als bewijs te dienen voor een vrij algemeen aangenomen geloof aan de steenenvermenigvuldiging, immers zij dankt er haar ontstaan aan.

« De dorpsmid te *Quaedmechelen* geloofde vast, dat de steenkolen in den grond groeien ». (Goos, leeraar, Tongeren)

Tot dit bijgeloof kan het vaak voorkomen van afdrucken van plantaardige weefsels op steenkolen best aanleiding geven. Niettemin dient men voor die verklaring bij het individu het geloof aan de mogelijkheid van steengroei voorop te stellen.

Of in *Wallonië* het geloof aan den steengroei bestaan heeft of nog bestaat kan op grond van ons onderzoek niet voldoende uitgemakt worden.

« Je n'ai pas connaissance de la croyance que vous m'indiquez au sujet des cailloux qui augmentent de volume. Plusieurs amis qui s'occupent de fouilles m'ont déclaré n'avoir jamais rencontré cette croyance en Wallonie mais bien dans le Limbourg ». (J. M. Remouchamps, Enquêtes du Musée de la Vie Wallonne)

Inderdaad, die verklaring is niet maataangevend, mits de vaststelling berust op een ondervinding die opgedaan werd bij opgravingen waarbij het meestal gaat om door menschenhanden bewerkte steenen.

Toch is het mogelijk, dat bij het Waalsche volk het geloof aan steengroei uitgestorven is, mits dit volk zich onder gansch verschillende kultuurvoorwaarden ontwikkeld heeft.

In *West-Brabant* schijnt het bijgeloof dat ons bezig houdt ook verspreid te zijn.

« In bijna al de dorpen, natuurlijk waar de keien te vinden zijn, geloofde men eertijds, nu minder, dat de veldkeien aangroeien, d.i. grooter worden. Men gelooft nog, dat ze « jongeren », zich vermenigvuldigen. Zelfs nu nog noemt men algemeen de tanden van de fossiele *charcharadon* (familie *lamina* of *requins*) die men soms tusschen de keien vindt, « keientongen ». Zoo is het geval in *Hekelgem*, *Moorsel* en vele andere dorpen van *West-Brabant* ». (Prof. Dr. H. de Vis, beheerder van « *Eigen Schoon* »)

Waar het volk niets veronderstelt van versteening der georganiseerde stoffen, gaat het natuurlijk de herkenlijke sporen van organieke vorming graag als eigen aan de steenen toeschrijven. Mogelijk kunnen dergelijke verschijnselen tot schraging van het bijgeloof geholpen hebben. Cfr. supra ons voorbeeld met de steenkolen.

Ook in de *Antwerpsche Kempen* heerscht algemeen het geloof dat keien, steenen, steenkolen en ijzermaal (ijzererts) in den grond groeien.

« Ik herinner mij in mijn kinderjaren eens een blauwen kei te hebben gevonden met witte aders, die den vorm van een kruis vertoonden. Ik en mijn kameraden — en ook groote menschen — geloof-

den dat die kei zoo « gegroeid » was. Ik heb later dikwijls spijt gevoeld dat ik dien vreemdsoortigen kei niet bewaard heb.

Er zijn boeren die gelooven, dat het ijzererts dat men in de Kempen uit den grond haalt een bestanddeel uitmaakt in de vervaardiging van de guano. Tracht men hen te verklaren, dat de guano voorkomt van uitwerpselen van zeevogels, ze gelooven het toch niet ». (Jos. Cornelissen, folklorist, Deurne-Antwerpen)

Deze mededeeling schraagt onze stelling, dat het geloof aan den steengroei gedeeltelijk kan te danken zijn aan de soms eigenaardige vormen die bij de rolkeien voorkomen. Hieraan ook is misschien het aanleggen van verzamelingen toe te schrijven, ook echter wegens den eigenaardigen groei van een bepaald specimen.

In *Vlaanderen* gelooft men heden nog, dat steenkolen en steenen leven en groeien.

« Veertig jaar geleden hoorde ik dat nog door een ouden onderwijzer beweren. Hij was eens te Lessen geweest, en dààr in de steengroeven, zei hij, was het duidelijk te zien hoe op sommige plaatsen het gesteente al groeiende boven den grond uitkroop ». (A. de Cock, Spreekwoorden op Volksgeloof berustend, IIde deel, bl. 95, nr. 44)

Op te merken valt bij deze aantekening, dat, zooals in de meeste gevallen, het geloof de vaststelling vooraf gaat. Het ontstaat er niet uit maar wordt er door bevestigd. Het geloof zelf berust in de eerste plaats op overlevering, niet op individueele vaststellingen.

In *Frankrijk* vat S. Reinach het volksgeloof betreffende steenen in dezen volzin samen : « Les menhirs poussent comme des arbres, décroissent, vont boire et se baigner aux rivières voisines, marchent, dansent et parlent, exécutent quelque fois des révolutions ».

En aangaande den steenwasdom zegt hij : « Une tradition recueillie à Carnac, veut qu'autrefois on y en semé des pierres en sillon et qu'elles aient poussé comme des arbres. La même croyance a été signalée par Mahé à Pontivy dans le Morhiban. En Ille-et-Vilaine les Roches piquées passent pour « pousser lentement ». (Cultes, Mythes et Religions, II, 411)

De legende speelt hierbij wel de grootste rol. Menhirs werden steeds door het volk met geheimzinnige vrees bekeken en besproken. Hun bestaan alleen kon desnoods aanleiding geven tot het volksgeloof aan steengroei, immers het volk zoekt voor alles de oorzaak. Maar bijgeloof bestaat ook dààr waar men geen Menhirs ontmoet. Toch geldt het aangehaalde voorbeeld als de mooiste en volledigste manifestatie van animisme.

« Suivant une croyance assez répandue, les pierres ont végété jusqu'à une certaine époque, et il en est qui continuent à grossir ». (Paul Sébillot, *Le Folk-lore de la France*, I, 1, 323)

Zooals bij ons dus. Het gedurig opduiken van nieuwe rolkeien brengt er onze Kempische boeren toe te gelooven dat de keien nog steeds bijgroeien!

Hier volgt een typisch voorbeeld aan Haron ontleend:

« Een boer van Wijk-bij-Maastricht, zeide mij, dat de steenen groeien gelijk de planten. Toen ik zijn bewering tegensprak, toonde hij mij een steen die tot grenspaal diende aan zijn veld. Zie, zeide hij, over eenige jaren kwam hij nauwelijks uit den grond en thans is hij meer dan een voet gegroeid ». (H. Harou, in « *Ons Volksleven* », XII, bl. 116-117)

« Voor zoover ons bekend bestaat te onzent het geloof niet dat bij rotsblokken en steenen verschil van geslacht bestaat en zij het vermogen hebben zich voort te planten. Dat men hier « steengroei » niet zou kennen, achten wij verklaarbaar uit de omstandigheid, dat te onzent rotsen ontbreken en er dus geen aanleiding voor deze volksfantasie is. Oorzaak van dit volksgeloof is het geloof, dat de gansche natuur bezielde is en met menschelijke attributen is bekleed ». (Haagsche post, 28-2-'31)

Naar aanleiding van dit antwoord op onze vraag, « Of in Nederland nog ergens het volksgeloof bestaat dat keien zich vermenigvuldigen en in omvang toenemen? », schreef de Heer C. K. Den Haag:

« Zeer zeker bestaat er in ons land nog een bijgeloof, volgens hetwelk keien zich vermenigvuldigen. Als exploitant van grintgroeven op de *Veluwe* hoorde ik vaak de uitdrukking: « Het grint groeit in den grond » uit den mond der grintgravers. Dit bijgeloof meen ik op twee manieren te kunnen verklaren: 1e. uit een absoluut gemis aan geologische kennis onder de primitieve Geldersche boerenbevolking. Deze menschen kunnen zich niet indenken, dat al dat grint zoo maar in den IJstijd van het Noorden naar ons land is afgezakt (om van dien IJstijd zelf maar te zwijgen). Aangezien het beste grint in dichte lagen op elkaar gestampt zit, maakt de grintgraver hieruit de gevolgtrekking dat het zoo op elkaar geperst zit, doordat het « gegroeid » is. « Want », zegt hij, « als er een paar honderd wagens grint uit een kuil zijn gehaald, dan is die kuil met het overblijvende « horzand » weer nagenoeg geheel te dichten, omdat alles nu veel lossere op elkaar komt te liggen ». En hierin heeft hij inderdaad gelijk! 2e. Wanneer een grintgraver een meter of acht diep is gekomen, laat hij zelfs het beste grint zitten, want hij krijgt het moeilijk uit de nauwe schacht naar boven en dan nog niet zonder

gebruikmaking van twee of drie verdiepingen, die zijn arbeid minstens verdubbelen. Eveneens staakt hij het werk als hij op zand stuit, want zand geeft, behalve gevaar voor instorting, eveneens onnoodig graafwerk. Hij gooit nu het gegraven grint door de « hor » en de kuil wordt nagenoeg weer gevuld met grintzand. Na tientallen jaren begint een andere graver vlak naast den ouden, nu vaak onherkenbaren kuil te graven, ontdekt vroeg of laat dat er al gegraven is, maar vindt vaak achter een laag zand een versche grintlaag. Hij zal dan waarschijnlijk volhouden, dat die laag met de jaren « gegroeid » is, « want anders had zijn voorganger hem best gevonden ». Hiermede acht ik tevens verklaard, waarom dit bijgeloof ontstaan kon in een streek zonder rotsbodem. Grint immers bestaat steeds uit een mengsel van groote en kleine keien, terwijl men zich een rotsbodem eer massief, en niet als een massa opgestapelde keien, denkt ».

Voorts schreef ons de Heer W. v. d. K. te Groningen het volgende : « Eenige jaren geleden was ik bij een boer in *Leegkerk* ; bij dit dorpje vindt men nog uitloopers van den « Hondsrug » en vrij diep in den grond komen nog dikke keien voor ; hoewel ik er nog nooit van gehoord had, kwam bedoelde boer geheel uit zichzelf er ree voor den dag dat die steenen daar « gegroeid » waren en door « groei » nog voortdurend dikker werden ; hij vond dit geheel vanzelfsprekend ! Of er ook een geloof omtrent het verschillend geslacht bij de steenen bestaat, weet ik niet ».

Tenslotte schreef een derde lezer ons nog : « In ons land komen wel is waar geen rotsen voor, maar wel rotsdeelen in den vorm van keisteenen. Vooral op den Hondsrug en het Ellertsveld werden ze veel op en in den grond aangetroffen. Nu niet meer zooveel. Vijftig tot zeventig jaar geleden vonden de in dezen omtrek wonende arbeiders in tijden, dat er in het veen geen werk was (werkverschaffing en steunverleening kende men toen nog niet), een karig bestaan in het « steenenrooien ». De dikke steenen werden bij scheepsladingen naar de zeekeringen vervoerd, de kleine gebruikte men voor bestrating ; ook werden ze geklopt tot « macadam ». Door sommige van deze steenrooiers heb ik vaak ten stelligste hooren beweren dat de steenen groeiden, zoolang ze maar op hun plaats in den grond bleven liggen. De steenen in zwarten grond waren dan ook donkerder gekleurd dan die in geel zand gevonden werden. Sommige steenen waren omgeven door een wortelnet, waarschijnlijk afkomstig van de daarboven groeiende heide. Dit werd echter door hen beschouwd als een deel der organen dier steenen. Van herkomst uit Scandinavië wilden ze niets weten. Over vermenigvuldiging heb ik hen nooit

hooren spreken en ik weet dus niet hoe zij zich het begin voorstelden ».

Later ontvingen wij nog van enkele lezers mededeeling omtrent het zich vermenigvuldigen van keien.

De heer C. te *Leeuwarden* schreef : « Voor ongeveer 25 jaar bestond inderdaad op een deel van de Veluwe het geloof, dat de veldkeien, die men in den grond vindt, in den grond groeiden en dikker werden. Mijn tuinarbeider (ik woonde daar destijds) heeft mij dit meermalen verteld ; de man was er zelf ten volle van overtuigd. Ook in de « woudstreek » hier in *Friesland* heb ik dit eens hooren verzekeren ».

De heer W. F. H. de G. te *Oosterbeek* melde ons het volgende : « Van vermenigvuldigen van keien heb ik nooit gehoord ; maar wel heb ik op het platteland in *Overijssel* en op de Veluwe de overtuiging hooren uitspreken, dat keien in den grond groeien, d.w.z. in grootte toenemen. Eens hoorde ik als bewijs daarvoor zeggen, dat het onder een kei altijd vochtig is, een bewijs dat boven mijn bevattning ging, maar dat voor een braven plattelander geheel afdoende was. Of dat geloof nu nog bestaat, kan ik niet zeggen ; maar sagen en mythen hebben een taai leven, vooral bij eenvoudige lieden ».

De heer B. J. te *Hillegersberg* schreef nog : « Keien komen er heel veel in ons land voor. Nu weet ik niets over het volksgeloof omtrent het zich vermenigvuldigen van deze keien. Wel herinner ik mij, dat een schaapherder te *Zwinderen* (aan de Verl. Hoogeveensche vaart in *Drente*), dien ik op mijn vele zwerftochten over de *Drentsche heide* wel sprak en waarmede ik eens een halven dag over allerlei dingen uit de natuur, waarin hij zoo thuis was, babbelde, beweerde dat de keien « jongen kregen », wat volgens hem gebeurde in den grond. Maar, zooals hij er plastisch bij zei, niet zooals de menschen en dieren en ook niet door zaad als de planten, doch « ze gaan in tweien, ziede, en de twee greuie weer an, want alle stiene greuie van zelves, da zult gije ok wel wiete, althans heurd hewwe ». Nu, weten deed ik het natuurlijk niet, doch gehoord had ik het veel. Ook in het *Kerkenbovenveen* of de *Slagen* in de gemeente *Zuidwolde* (*Dr.*) hoorde ik eens beweren dat de keien, die ook daar veel voorkomen, door deeling zich vermenigvuldigen en groeiden. Dit vermenigvuldigen van steenen hoorde ik voor zoover ik mij herinneren kan, slechts deze twee malen beweren, hoewel ik veel met heidebewoners in aanraking kwam ongeveer 25 jaar geleden. Maar het groeien der keien werd mij reeds als kleine jongen door mijn vader « geleerd ». Mijn ouders komen uit *Gaasterland* in *Friesland*. Al ben ik daar niet opgegroeid, ik heb er tot mijn 18e jaar veel, des

zomers vooral, rondgezworven en vele malen hooren beweren, dat keien in den grond groeiden en menigmaal werden mij bewijzen bijgebracht door oude menschen, die een bepaalde kei vroeger veel kleiner hadden gekend, iets wat wel verklaarbaar is. Ook in Drente heb ik herhaaldelijk hooren beweren dat keien groeiden, d.w.z. in omvang toenamen. Ook in Duitschland, ten Oosten van Hardenberg, in de omgeving van « Itterbekke » (Itterbeek) kwam men mij hetzelfde vertellen. Men gelooft eveneens dat het oer (ijzererts) groeit, omdat na uitgraving na verloop van jaren een nieuwe laag wordt gevonden (door overstreaming aangebracht) ».

« Wat de groote keien op Texel betreft, er zijn inwoners, die niet aannemen, dat deze in den ijstijd uit Scandinavië op het ijs zijn aangevoerd, maar die beweren, dat het een inlandsch natuurproduct is. Die groote steenen zouden namelijk « gegroeid » zijn, zooals ook andere natuurproducten groeien, en wel door afzetting van deelen uit de aarde op een vasten kern, waar ze door persing ten slotte één mede zouden zijn geworden. Aldus het volksgeloof omtrent de groote steenen. (J. Rasch, « Eigen Volk », 1932, 125)

« Steengroei is als animistisch element te Vlodrof niet bekend, wat het toch feitelijk is. Ik herinner het mij alleen uit een of ander sprookje dat ook wel een vertaald sprookje kan geweest zijn en waarin dan toch in ieder geval het zelfde principieel kan opgesloten liggen ». (Vlodrop, Krekelbergh)

Wie in de sprookjeswereld zou willen zoeken zou voorbeelden van animisme met de macht vinden, zoo bv. de verandering van steenen in menschen en dieren en omgekeerd de verandering van menschen of dieren in steenen. De meeste dier sprookjes moeten wel uit zeer oude tijden stammen en nauw verband houden met het godsdienstig geloof. Cfr. Ovidius en de Bijbel.

Een aantal legenden in dien aard zitten vast aan rotsen en bergwanden die menschelijke of dierlijke vormen bezitten.

Ook thans nog gaan dergelijke legenden bij de eenvoudige menschen voor evangelie door, vooral omdat er meestal een ingrijpen der godheid mede gemoeid is.

Dat de vraag betreffende den steengroei reeds ruim een paar eeuwen geleden aan de orde was, kan uit het navolgende blijken. In « Oudheidkundige Brieven » van Mr. Joannes van Lier, in 1760 geschreven, naar aanleiding van een in 1757 in het licht gegeven verhandeling over een bij Aalo ontdekte grafkelder, komt de steengroei meer dan eens ter sprake. Waar de schrijver de opvatting van Martijn in diens « Philosophische Onderwijzer » memoreert, volgens welke de keien groeien of gevormd worden uit grove zandde-

len, die door een kleefachtige, steenmakende stof aaneengelijmd worden, daar teekent de uitgever van genoemde Brieven, A. Vosmaer, in een noot er bij aan : « Wij willen hier niet onderzoeken of aan die aaneenhechting « per appositionem externam » de naam Groeiing gegeven kan worden ». En elders zegt hij in een noot : « De reden, welken de schrijver bijbrengt om aan te toonen, dat deze steenen, welke hier gevonden worden, ook hier voortgebracht zouden zijn, is bij mij niet proefhoudend gebleken. Want te willen veronderstellen, dat het vinden van een menigte steenen in den grond een bewijs is dat zij ter plaatse gevormd zijn, is mijns bedunkens hetzelfde, alsof men door het ontdekken van overblijfselen van een oud gebouw overtuigen wilde, dat dit ter plaatse gegroeid is. Het is zeker dat deze steenen door een geweldigen stroom van water zijn medegesleept ». Vosmaer denkt blijkbaar niet aan het ijs als vervoermiddel, maar van steengroei wil hij in elk geval niets weten !

Plinius spreekt over barende steenen in dezen zin : « ... *Theophrastus auctor est et ebur fossile, candido et nigro colore inveniri, et ossa tus auctor est et ebur fossile, caudido et nigro colore inveniri, et ossa e terra nasci, inveniri lapides osseos* ». (Hist. Nat. Liv. XXXVI, cop. 29.18)

Uit deze zinsnede blijkt duidelijk hoe de zaak ineenzit. Men heeft waargenomen, dat er versteende beenderen, versteende dieren (3) bestonden en men heeft het begrip van levende steenen uitgebreid. Of het animisme hierbij een rol speelde in een veel verder verleden, kan niet zoo dadelijk worden uitgemaakt.

Maar in alle geval Democritus bij de ouderen, Savonarola en Cardan onder de moderneren, hebben beweerd, dat de steenen een vegetatieve anima bezitten. Vives heeft beweerd dat er diamanten zijn die voortkweeken. Mathiolus, die nochtans in veel opzichten zich kritisch onderlegt toonde, neemt de mogelijkheid der reproductie aan voor zekere poreuse steenen, maar niet voor harde. Eindelijk Tournefort, de groote botanist, heeft in 1700 die meening trachten te bewijzen.

't Is dus het volk niet alleen, maar ook de geleerde wereld, die zich door zekere verschijnselen, waarop wij hooger wezen, op een verkeerd spoor liet brengen.

(3) Bv. de versteende zeeëgels (oursins) enz.

EEN ORATIE EN DEVOTIE UIT DE 14^e EEUW

door Prof. Dr. JAN GESSLER.

Terwijl ik onlangs een pas verschenen werk over Middeleeuwsche volksvroomheid doorbladerde (1), herinnerde ik mij plots een zonderlinge devotie uit vroeger eeuwen, in een 15e-eeuwsch handschrift aangetroffen, en naar mijn weten nergens, ook niet in het Duitsche prachtwerk, vermeld. Door paus Joannes XXII, zoo heet het in dat handschrift, werd een aflaat verleend aan allen die, bij de woorden *Et verbum...* uit 't Sint-Jansevangelie, vroom knielen, een kruis maken in hunne hand (met den rechterduim op de palm der linkerhand, vermoed ik) of op den kerkvloer en dan dit kruisje eerbiedig kussen.

Dit gebruik staat in bewust handschrift aangehaald achter een gebed tegen de pest, uit Engeland afkomstig, zooals daar beweerd wordt, alhoewel het grootendeels in Nederlandsche verzen is opgesteld. Beide teksten schijnen me het afschrijven en uitgeven overwaard. Wat het manuscript betreft — een Utrechtsch brevier uit de 15e eeuw — waarin onze tekst op 't laatste blad voorkomt, nu ter Koninklijke Bibliotheek te Brussel bewaard, onder nr. 4510-11, verwijs ik naar de degelijke beschrijving er van, in den kostbaren Catalogus, door wijlen pater Van den Gheyn begonnen (2). Het eerste deel van den tekst, hierachter gecursiveerd, is in het handschrift rood onderstreept.

Nog een woordje, om deze beknopte inleiding te besluiten, over de tijdaanwijzing in den titel van dit opstel. Het handschrift, waarin onze tekst staat overgeschreven, dagteekent uit de 15e eeuw, zooals werd aangeteekend. Daar echter op het schutblad het jaartal 1421 prijkt, dat ons tot in 't begin van deze eeuw terugvoert; daar paus Joannes XXII te Avignon leefde in de 14e eeuw (1316-1334), denk ik dat het oorspronkelijk gebed, in 1421 overgeschreven, evenals de verleende aflaat, tot de 14e eeuw, zij het dan ook tot de laatste jaren er van, mag gerekend worden. Wat er ook van zij, de tekst is interessant genoeg, meen ik, om medegedeeld en — eenvoudig gezegd — aan de vergetelheid ontrukkt te worden. Moge de lezer hiermee instemmen.

(1) L. A. VEIT, *Volksfrommes Brauchtum und Kirche im deutschen Mittelalter*. Freiburg i. B. 1936.

(2) Cf. J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique*, I, bl. 370 (nr. 586). Brussel, 1901.

DEVOET GHEBET
VAN ONSER LIEVER VROUWEN
TEGHENS DIE PESTILENCI.

Hier volghet een seer devoet ghebet van Onser Liever Vrouwen teghens die pestilenci, ende het is dicwijl gheproevet, sonderlinghe in een convent der minrebrueders in Enghelant. In welken convent vele brueders steroen van der pestilenci. Waer om die gardiaen seer bedroevet was, ende doe waert hem dese oraci ghepresenteert, ende als die brueders dit ghebet lasen, soe hielt die pestilenci op, ende die brueders die sieck waren warden ghesont.

ORACIE.

Des hemels sterre blinckende claer ende scone
Die Jhesum soeckte des levende Gods sone
Heeft den ewighen doot al uut gherayt
Dien Adam had in ons allen ghesayt.
Die selve sterre wil toch nu zeer stedelijc
Bedwinghen dander sterren die zeer hinderlijc
O lachi ! quellen tvolck in groter noot
Met pestilencien ende den haestighen doot.

- V. Bidt voer ons, heilige Gods moeder,
Dat wi werdich worden der beloefden Christi.

COLLECT (fol. 197).

O almechtich ewich God, die den heiligen Gheest medewerkende hebt bereyt dat lichaem ende die siel der glorioser Maghet ende moeder Marien, datte soude worden een werdich woenstat dijns soens : ghevet doer dat goedertieren ghebet der gheenre doer wiens ghedenckenisse wi ons verbliden, dat wi vanden teghenwordighen quaden ende vanden ewighen doot moeghen verlost worden. Doer den selven Christum Jhesum, onsen Here. Amen.

Van den onversienighen ende den ewighen doot
Verlost ons, Maria, in alre noot. Amen.

Na de vermelding van twee aflaten, door paus Joannes XXII verleend, doch waarvan de tekst geen noemenswaardige bijzonderheid oplevert, leest men nog 't volgende (fol. 197 v°) :

Item noch die selve paus heeft ghegeven 140 dagen afaets, die devotelijc hoeren Sint Jans evangelie, ende als men leest *Et verbum*

caro factum est, haer knyen buyghen ende maken een cruys in haer hant of aen die eerde ende dan met reverencien dat cruys cussen.

Het spijt me, met geen enkel woord dezen tekst te kunnen commenteeren, op zich zelf reeds zoo interessant. Daarom zal het menigen lezer aangenaam zijn, hoop ik, dat hij voor hem werd afgeschreven en overgedrukt.

KERKPATRONEN EN BEDEVAARTPLAATSEN IN VLAANDEREN

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN.

In « Oostvlaamsche Zanten » van Maart-Juni 1937 bl. 47, verscheen een eerste lijst van Kerkpatronen en bedevaartplaatsen in Vlaanderen. Schrijver, de Heer A. H. Van Dyck, verzocht om de noodige aanvullingen. Hieronder volgen een reeks wetenswaardigheden broksgewijs zooals door ons bijeen gezant, en waarmede we denken den eersten samenlezer van dienst te kunnen zijn.

JOS VERMEULEN (Gent).

I.

ALDEGONDIS. Vroeger bestond een bedevaart te Drongen, waar men kwam dienen tegen allerhande oogziekten.

BASINUS. Eertijds een bedevaart in de kerk van Drongen tegen « kwaeden brandt en loopende gaeten ».

KORNELIS en GHISLENUS. De vermelde bedevaart te Machelen-bij-Deinze onder Kornelis, zou onder deze dubbele benaming dienen aangestipt.

VEERLE (zie Pharaïldis). Tot in de zestiende eeuw bedevaart te Gent in de kerk van Sint Pharaïldis (afgebroken in 1578-79). De « Presentjesmarkt » was een overblijfsel van de vroegere bedevaart-drukte.

O. L. VROUW. O. Lieve Vrouw ter Radiën, of van het Sterrekransen, aanroepen in Sint Baafskerk, te Gent.

H. BLOED. Bedevaart vroeger te Gent naar de « Heyligh Bloedtcapel » te Akkergem. Gesticht rond 't midden der veertiende eeuw; er had een jaarlijksche ommegang plaats daar naartoe van uit de kerk der Augustijnen; de kapel werd in 1797 als nationaal goed verkocht en kort nadien afgebroken. Zoo verviel natuurlijk de bedevaart zelf.

II.

ANTOON, ABT. 1) Als patroonheilige van Balgerhoeke opgegeven is een vergissing, het is de andere Antonius, die van Padua.

2) Te Moerbeke Waas, correct opgegeven voor wat zijn patroonschap betreft, is er ook een bedevaart « op Sint Antoon », den dag der plaatselijke jaarmarkt. De naam dient dus gespacieerd.

ANTOON VAN PADUA. 1) Balgerhoeke dient hier dus als parochiekerk vermeld. 2) Debbautshoek (Zelzate) dient als parochie bijgevoegd.

Aan te stippen voor wat deze twee kerken betreft, het handschrift (thans 40e jaargang) « Onze Vriend Sint Antonius » (« 't groen boekske ») jarenlang door pastoor Bonte van Balgerhoeke uitgegeven, thans oververhuisd naar Debbautshoek.

3) Sint Amandsberg (Groot Begijnhof) Kapel met bedevaart.

APOLLONIA. Dient bijgevoegd : Bedevaart te Gent (kerk der Paters Predikheeren), is zóó bekend dat brieven uit het buitenland met het rudimentair adres : Apollonia, Gent, terecht kwamen.

BAVO. Bij te voegen de Sint Bavokerk te Aardenburg (Zee-land), waarvan het koor thans voor den protestantschen eeredienst in gebruik is genomen, het andere gedeelte vormt de zoogenaamde wandelkerk.

FIACRIUS. De opsteller der lijst schijnt niet te weten dat Akkergem, als parochiekerk met bedevaart opgegeven, zich vereenzelvigd met de door hem vermelde bedevaart te Gent in de parochie Sint Maarten. De juiste opgave zou dus luiden eenvoudig : Bedevaart te Gent-Sint Maarten (Akkergem).

GABRIEL. Is heelemaal bij te voegen. Patroonheilige te Kruishoutem der kerk der Paters Passionisten.

GODELIEVE. Bedevaart in Sint Elisabethkerk te Gent, en in de kapel van het Groot Begijnhof dient er bij gevoegd. In beide bep. plaatsen wordt er water door de bedevaarders gebruikt.

HUIBRECHT. Bedevaart Groot-Begijnhof bestaat niet meer. Zie daarover o.m. Van Heurck : Les Drapelets de Pélérinage.

MAURITS. Opgave Beke (Waarschoot) is foutief, het is Sint Maurus.

MAURUS. 1) Beke (Waarschoot) zie juist hiervoor.

2) Bedevaart in de parochiekerk van Baarle (Drongen) op eersten Zondag van Juli.

NIKOLAAS VAN TOLENTIJN. Bedevaart te Gent in de parochie van Sint Stefanus (Paters Augustijnen).

Oud beeld in de kerk van Bavegem.

Oud beeld in de parochiekerk van
Velsike-Ruddershove.

ONZE LIEVE VROUW VAN VLAANDEREN, patroonheilige der kerk van Gent (Oost-Eekloo), residentie der Paters Jezuïeten, (Bestormstraat), bij te voegen.

ONZE LIEVE VROUW van Altijddurenden Bijstand, bij te voegen als kerkpatrones van Gent (Eekloostraat).

KRISTUS-KONING, kerk te Herseeuw.

H. BLOED. Bedevaart te Meigem, in de parochiekerk.

Bedevaart te Brugge is eigenlijk niet in eene parochiekerk, maar in de aparte H. Bloedkapel (thans tot Basiliek verheven).

H. SAKRAMENT VAN MIRAKEL, vermeld op Sint Denijs-Westrem. De Bedevaart geschiedt eigenlijk naar de kapel «'t Putje», te Maltebrugge. De naam zegt het dat hier dus ook een waterput voorhanden is, waarvan het water door de bedevaarders wordt gebruikt.

III.

ANTONIUS VAN PADUA. Bedevaart naar kapel te Lokeren, en aanroepen te Oostnieuwkerke.

COLETA. Bedevaart te Gent, in de kapel der Arme Klaren Rabotstraat ; toekomstige moeders vereeren er den mantel van Sinte Coleta.

KRISTOFFEL. 1. Bedevaart en autowijding te Deurle aan de Leie, in de parochiekerk aldaar, op eersten Zondag van Juli.

2. Bedevaart en autowijding te Evergem. Laatste Zondag van Juli.

KORNELIS. Bedevaart te Denderbelle (gedurende de Sinksdagen), te Machelen, te Mariakerke bij Gent.

De bedevaart te Aalter heet in de streek « Aalter-nuchting ». Omdat vóór den oorlog de menschen 's morgens zeer vroeg, in den nuchting dus, daar aankwamen ; daartoe trokken ze van verre, den nacht door, op bedevaart. Gedurende den oorlog wenschten ze die gebruiken voort te zetten, maar de Duitschers hebben het toen verboden. Sedertdien is de nachtbedevaart achterwege gebleven, maar blijft toch des ondanks de bedevaart zijn naam van Aalter-nuchting bij 't volk behouden. Toelooop bijzonder groot de Zondag en Maandag van de Oktaaf. (16 September)

PAUWEL (of Paul). Bij te voegen : 1) de bedevaart te Opwijk, tweemaal gevierd, op Sint Paul's bekeering, en op Sint Pieters en Pauwelsdag. De boeren gaan er te peerde naartoe.

2) De bedevaart te Doorssele (Eksaarde).

THERESIA VAN HET KINDJE JESU. Bedevaart te Opstal, naar de kapellekens rond de parochiekerk geplaatst. Ommegang : alle Donderdagen.

DE MOEDER GODS.

Onze Lieve Vrouw-Bezoeking. Bij te voegen als bedevaartplaatsen : Eekloo, M^ooregem, Ieper. En als bedevaarten onder die speciale benaming, maar naar O. L. Vrouwkerken, die van Lombaartzijde, Poperinge, en Rozebeke.

Onze Lieve Vrouw van Drongen, (vroeger?) aanroepen te Drongen.

« Na den oorlog werd aan de Paters (Jezuiten) door het gemeentebestuur (van Drongen) officieel hulde gebracht (voor wat ze voor de bevolking tijdens den oorlog gedaan hadden) ; als blijk van erkentelijkheid werd hen aangeboden een beeld van O. L. Vrouw van Drongen, gemaakt door den Drongenschen alomgekenden beeldhouwer Domien Inghels ; het is een namaaksel van het zeer oude beeldje vroeger vereerd te Hulsterloo, een bezitting van de Premonstratensers op de Hollandsche grens en in de zeventiende eeuw naar de abdijkerk van Drongen overgebracht ». In de gebouwen dier « oude abdij » verblijven thans de Jezuiten. (zie Het Volk, Gent, 2 Juli 1937).

O. L. Vrouw van den Schapulier, aanroepen te Gent (kerk P.P. Discalsen).

O. L. Vrouw van Smarten, aanroepen te Vinkt.

O. L. Vrouw van Stoepe, aanroepen en bedevaart naar de Stoepkapel te Ertvelde (8 September).

O. L. Vrouw van Wittentak, aanroepen en bedevaart te Ronse naar de kapel op den Hootondberg (den Zondag na Maria's Bezoeking).

Onze Lieve Vrouw van Kopkapel. Aanroepen en bedevaart naar de zoogenaamde kapel te Lokeren, in de meimaand ; er komen daar vooral veel Hollanders (Zeeuwsch-Vlamingen) naartoe. De naam schijnt voort te komen van het feit dat het vereerde Mariabeeldje, een kap op zijn kop zou hebben gekregen. Natuurlijk gaat de beweging vooral om hoofdziekten.

Onze Lieve Vrouw-ter-Nood, aanroepen in de kapel te Buggenhout-bosch. Zeer van ouds gekende bedevaart. Moet één der eerste bedoorden zijn ter eere van O. L. Vrouw ten Nood (of van Zeven Weeën) opgericht. Oorsprong : zou gebouwd zijn door een ridderjager die in 't bosch in nood verkeerde, en verlost werd van een gevaarlijken aanval van groot wild, toen nog veelvuldig in die streek voorhanden. Heeft dus geen verband met de Nood Gods, zoals de Piëta, O. L. Vr. met de gekruisigden Zaligmaker in de schoot, in Vlaanderen wordt genoemd.

Onze Lieve Vrouw van Zeven Weeën, aanroepen te Assebroek, waar de nu internationale vereering der Moeder Gods onder die benaming oorspronkelijk is ontstaan. Dit is dus een bepaald speciaal-Vlaamsche Lieve Vrouw.

IV.

ALDEGONDIS. De bedevaart te Zwevezele (6-14 Juli) wordt genaamd « Sint Aldegondis Zomerfeest ». Tegen den kanker.

ANNA. Bedevaart (omweg met bidstonden vóór de drie statiën) in de Sint Niklaaskerk te Gent.

KRISTIAAN. Zie verder : H. Drievuldigheid.

KRISTIANA. Bedevaart te Dikkelvenne ; daar bestaat nog eene « steenbron », naar de overlevering, op 't gebed der Heilige ontsprongen. Ook nu nog vereerd te Dendermonde ?

KRISTOFFEL. Bedevaart, met plechtige autowijding (Zondag einde maand Juli) in de Sint Eligiusparochie te Gent, en in de nieuwgestichte Kristus-Koningkerk te Sint-Niklaas.

Bedevaart met autowijding te Polare-bij-Ninove, de wagens rijden hier langs de « Sint Kristoffelweg ». Begin Augustus.

TERESIA VAN HET KINDJE JEZUS. Beeweg (genadenovene van de negen Donderdagen) naar de Teresiakapel, te Heikant (Zeeuwsch Vlaanderen).

H. DRIEVULDIGHEID EN SINT KRISTIAAN, is het dubbelnamig Kerkpatroonschap van Lapscheure, en niet de H. Drievuldigheid alleen.

KRISTUS-KONING. Parochiekerk te Sint-Niklaas (Waas).

MOEDER GODS. Jaarlijksche groote bedevaart (vroeger stellig, nu nog ?) en « Beeldekensdag » geheeten, naar de parochiekerk te Sint Denijs Westrem. Sedert fransche omwenteling afgenomen. In 1566 werd de kerk van St. Denijs door de geuzen geplunderd, een Mariabeeldje meegenomen naar Gent en op Vrijdagmarkt op brandstapel geworpen ; het vatte geen vuur, werd door een omstaander terug in den gloed gegooid en « 't beeldekens » sprong terug uit 't vuur op de borst van den persoon die het er in geworpen had. De man bekeerde zich, en 't beeld werd, tot beter tijden aanbraken, in de (thans verdwenen) Sint Pharaïldis- of Veerlekerk te Gent opgeborgen, en dan plechtig naar Sint Denijs teruggebracht. Zie o.m. : De Potter en Broekaert. Geschiedenis gemeenten Oost-Vlaanderen. 1ste deel.

ONZE LIEVE VROUWE TER ENGELEN, of van Portioncula aanroepen te Gent in de kapel der Zusters Arme Klaren Coletinen.

V.

ADRIAAN. Abdijkerk (vroeger) te Geeraardsbergen. Aldaar tertijde groote bedevaart naar Sint Adriaan, in gansch Westelijk Europa bekend. Om Geeraardsbergen te bedoelen sprak men eenvoudig van « Sint Adriaan in Vlaanderen ».

ANNA. Sint Anna van Aardenburg (oude confrerie), aanroepen in de parochiekerk van H. Kerst (Sint Salvators) te Gent. Het mooie gothische beeld komt uit de Sint Bavokerk van Aardenburg (Z. VI.). Vandaar de benaming.

Te Brugge, in de Sint Jozefswijk, gaat jaarlijks eene Sint Anna-processie uit, 's Zondags na St. Annafeest.

DOMINICUS. Bedevaart te Zwevegem, en te Hulst (Westvl.) tegen « de koek aan 't hart of « hertegespan ».

JOACHIM. Kapel in Tillegem-Bosch (afbeelding in Karel Du Flou : Promenades autour de Bruges, blz. 6.)

JOB, te Aalst (begankenis in de Sint Jobskapel), te Hingene, te Heule, te Wezemaal.

KATELIJNE. Oude thans verdwenen kerk, te Damme. (zie Karel Duflou : Promenades autour de Bruges, bl. 8). Verdwenen kapel te Geeraardsbergen.

KRISTOFFEL. Bedevaart met autowijding, 1ste Zondag Augustus te Londerzeel.

LAURENTIUS. Bedevaart te Alveringem, Bekegem, Brugge (Sint Jans Gasthuis), Diksmuide, vroeger te Gent in het Wene-maars hospitaal (zijn beeld staat nog in de nis op de Veerleplaats aldaar), te Kortrijk, Nieuwpoort, Oostende, Poperinge (in de Sint Janskerk), Tielt, Ieper (O. L. Vrouw hospitaal), Roeselare (in de kapel der Grauwe Zusters).

LUCAS, eertijds kapel, daarna parochiekerk te Geeraardsbergen (tot 1627).

PIETER, eertijds patroon der abdijkerk te Geeraardsbergen, in 1175 veranderd in Sint Adriaan.

URSULA. Aanroepen te Brugge tegen de hoofdpijn.

DE MOEDER GODS, vereerd als :

O. L. Vrouw van Gaverland, in de kapel van Gaverland te Melsele, dagteekent van 1512. Beeld gekroond in 1912. Bekende bedevaart in 't land van Waas.

O. L. Vr. ter Sneeuw, in de parochiekerk te Avelgem (5 Aug.).

O. L. Vrouw van Blandekens, in de kapel der Kreupelenstraat aanroepen te Brugge.

O. L. Vrouw ter Radiën, of van de Gewillige Slaven in de Sint Niklaaskerk te Gent. De oude confrerie van O. L. Vrouw « Up de Ra » bestond reeds in de 14e eeuw.

O. L. Vrouw van Slavernij. Te Brugge in de parochie van Maria Magdalena gaat een tweejaarlijksche processie uit (laatst op 22 Aug. 1937) ter eere van O. L. Vr. van Slavernij. « Zij is vast aan de aloude Broederschap : « Gewillige Slavernij van Maria » Die godsvrucht werd goedgekeurd onder Paus Paulus V, en als confrerie ingericht in 1625 onder Paus Urbanus. Te Brugge werd zij ingebracht in 1638, en in de Kerk der Magdalena vernieuwd in 1807.

DE ZALIGMAKER. Bedevaart naar H. Haar, te Kortrijk.

H. Doorn, te Harelbeke.

H. Bloed, te Meigem, het gaat hem daar eigenlijk om de bebloede geesekolom.

SINT SALVATORS. Parochiekerk te Rijsel (Fr. Vlaanderen).

De lijdende Zaligmaker van Gembloers, aanroepen in Sint Niklaaskerk te Gent. Confrerie.

Verder kan bij deze lijst nog worden toegevoegd de volkstoeeloop naar de « heilige » paters van Vlaanderen :

PATER PAUL, der Benedictijnen. (proces ter zaligverklaring te Rome ingeleid ; begankenis te Appels-bij-Dendermonde op 29 Juni.

PATER PETIT, van het Gezelschap Jesu, te Drongen.

Op 26 Aug. '37 werd te Elverdinge-bij-Ieper een nieuwe kerk gewijd. Patroonheilige ?

wordt voortgezet)

JOS VERMEULEN.

* * *

Ons medelid Heer L. DEFRAÏE (Deerlijk) schrijft ons :

« De bijdrage « Kerkpatronen en bedevaartplaatsen in Vlaanderen » met genoegen gelezen. Edoch, ik laat hieronder enkele terechtwijzingen volgen :

LODEWIJK. BOTTENHOEK. Dit is onjuist.

De St. Lodewijk-parochie van Deerlijk, en vroegere geheeten Pladijshoek en Bottenhoek, heeft geen patroon Lodewijk, maar wel St. Benediktus. Er wordt gebeevaard vanaf den 2den Zondag van Juli.

MARGRIETE. Ste Margriete wordt vereerd te Nieuwenhove, parochie van Waregem. Zij is patrones der parochie en daar wordt ook gediend. »

VOLKSBENAMINGEN IN DE MUNTUNDE

door RENÉ LADRIÈRE.

De benamingen van de munten hebben te allen tijde een oneindige verscheidenheid aangeboden. Zulks is licht te begrijpen wanneer men bedenkt, dat een muntsoort, haar naam ontleende aan den naam of titel van den persoon, die haar liet slaan, aan de plaats waar zij werd uitgegeven, aan de er op afgebeelde voorstellingen en zoo meer.

Nog oneindig grooter is echter het getal der muntsoorten, waarvan de oorsprong der benaming noch te vinden noch te veronderstellen is.

Het is ook een welbekend feit, dat vele munten steeds een zoo-gezegden bijnaam of volksnaam kregen, die meermaals beter bekend stond dan de officieele en dan ook in de volkstaal meest werd gebezigd. Zoo werd b.v. bij de Hebrëërs, in het oude Judea, de muntsoort sikkil « *silverling* » genoemd en het was namelijk voor 30 silverlingen, dat Judas zijn meester verkocht.

Door Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen (1280-1305), werden esterlings geslagen door het volk « *Klayskins* » genoemd naar den naam van den muntmeester Nikolaas Dekin.

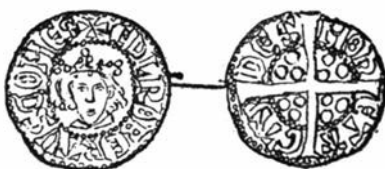

Fig. 1

Figuur 1 is de afbeelding van een esterling van het graafschap Vlaanderen, te Gent geslagen op naam van Robrecht van Bethune.

Figuur 2.

Werd ten tijde van Filips den Goede (1419-67) de naam « *Vierlander* » gegeven aan species, die in vier verschillende staten (Vlaanderen, Brabant, Holland en Henegouwen) gang hadden, in de volkstaal noemde men dien dubbelen zilveren groot « *Braspeninck* » omdat, zegt Kilianus in zijn *Dictionarium Teutonico-Latino-Gallicum*, zoo een stuk in dien tijd de gewone prijs was van een noenmaal aan table d'hôte.

Figuur 2 ; type van dubbelen zilveren groot, te Gent geslagen op naam van graaf Jan zonder Vrees (1405-1419).

Evenals in de middeleeuwen de gouden florijnen, die in de 14e en 15e eeuw in heel Europa gangbaar waren, zijn destijds de Spaansche piasters ook een zeer gewild betaalmiddel geweest in de vreemde landen.

In de Nederlandsche volkstaal werden zij « *Spaansche matten* » genaamd naar het omslachtig Spaansche wapen, dat aan een echt matwerk geleek.

Fig. 3.

Figuur 3. Rugzijde van den gouden florijn van Vlaanderen uit de regeering van Lodewijk van Nevers (1322-1346) te Gent geslagen. Het is de eerste gouden munt van het graafschap Vlaanderen.

Al de munten uit de regeering van Filips den Schoone (minderjarigheid : 1482-1494) te Gent geslagen tijdens den opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk werden, naar den naam van den deken der gilde, Jan Coppenole, die zich aan het hoofd der opstandelingen had gesteld, algemeen « *Coppenolen* » geheeten.

Fig. 4.

Figuur 4 toont ons een type van Coppenole. Men leest in het exergon : Ganda,

De zilveren groot, dragende het jaartal 1488, noemde men meer bijzonder « *Sassenaer* » naar den naam van den gouverneur onzer provinciën, Albert, hertog van Saksen.

De oordjes, met den beeldenaar van Maria-Theresia (1470-'80) werden met volksnaam van « *Trezezes* » bestempeld.

Gedurende het eerste keizerrijk (Napoleon I) werden in de jaren 1808-'90-'10, in Frankrijk, kleine muntjes in biljoen geslagen, die ook in ons land koers hadden; zij wogen slechts 2 grammen en hadden de waarde van 10 centiemen.

Een enorm getal valsche stukjes van dat soort, door het volk « *Petits voleurs* » genoemd, was in omloop.

Te Francfort a.d Mein werd, in het begin der 19e eeuw, een ongehoorde verscheidenheid van pfennigen geslagen die destijds « *Judenpfennig* » (jodenpenning) werden genoemd.

Zeggen wij, om dit hoofdstuk te eindigen, dat vóór den oorlog een kind met een « *triepken* » (1 centiem) te paaien was en men een lekker glas bier bekwam voor 'nen « *dikken* » of een « *kluit* » (10 centiemen).

Hoevelen, die spreken konden, werden niet tot zwijgen gebracht met hun een « *paardenoog* » (zilveren vijf frankstuk) op den mond te leggen?

« *Aimer les jaunets* » zegt de Franschman en bedoelt daarmee de gouden munt. Zegt hij in het algemeen voor geld bezitten: « *avoir de la galette* » dan antwoorden wij daarop, laat bij ons maar de « *bliken* » binnenkomen.

DE VLAAMSCHE BAARDHEILIGE WILGEFORTIS OF ONTCOMMER

door J. PIETERS.

Het is onder dezen veelzeggenden titel dat Prof. J. Gessler ons het werk aanbiedt, waarop sinds maanden door folkloristen en historici met ongeduld gewacht wordt. Op gelukkige wijze komt het de studie aanvullen van SCHNÜRER EN RITZ, *Sankt Kümmeris und Volto Santo*, en de nieuwe documenten, iconographische als litteraire, door den Leuvenschen hoogleeraar bijeengebracht zijn voor onze vlaamsche gewesten en voor Frankrijk zóó verscheiden en zóó belangrijk dat het nieuwe werk een onmisbare schakel vormt in de Wilgefortisstudie.

Ingedeeld in 37 hoofdstukken, bedoeld als « kantteekeningen en

Oud beeld in de « Sinte Oncommena Kapel »
te Velsike-Ruddershove.

T R E U R - S P E L
 VAN DE HEYLIGE MAEGET ENDE MARTELAERESSE
OMCOMMENA
 DOCHTER VAN DEN KONING
 IN PORTUGAEL.

JAER WYSER
 AL IN HET JAER HONDERT ACHT-EN-DEERTIG IS DIE MAEGET NU GEEN UYER.
 1 2 2 312 42 1223 3 32 122 5 85.
 Zal speel-wys vertoont worden in het publik door de Leerfugtige
 Jonckheyt, vierende voor Titel de Coore-bloeme, tot

H E U R N E,

Op de plaetse by de Kerke op den 2. 3. 8. 9. en 16. September

DE COORE-BLOEME FIER, IS NU WEL IN VLAISIER.

EERBIEDIG OPGEDRAEGEN

Aen den seer Hoog-geboren en Edelen Heer, M'her CHARLES . JOSEPH ,
 FRANÇOIS , XAVIER HYACHINTE Grave ende B'son VAN LICHTERVELDE,
 Baron van Heurne ende Eyne, Beer van Vlaenderen, Heere van Eecke
 op de Schelde, Vrylande, Heere van Geluwe &c. &c. Chambellan actuel
 van Hunne Keyferlyke Koninglyke ende Apostolyke Majesteyt: ende aen
 de Hoog-geboren en Edle Mevrrouwe ALBERTINA, THEODORE GUISLINNE
 DE CASSINA Gravinne VAN LICHTERVELDE, geboren Gravinne van Wonsbeim,

Van gelyke aen den Eerweirdigen Heere Joannes d'Hooge Pastor deser Parochie
 in Heurne, ende aen de Wysc Regerende Heeren Bailliu, Borgemeester,
 Schepenen, Grefier, Kapiteyn ende Notabele.

Tot GENDT, by P'ETRUS DE GOESIN, Drucker van Haere Majesteyt.

Titelblad van het programma van Heurne (Oost-Vlaanderen)

aanvullingen » bij het voornoemd Duitsch standaardwerk, is deze studie noodzakelijker wijze niet even belangwekkend op gansch de lijn, indien wij elk kapittel afzonderlijk van zuiver-folkloristisch standpunt willen beschouwen. Wij vinden er nochtans die elken folklorist interesseeren: over den oorsprong der legende en over haar psychologische verklaring; over de verspreiding der Wilgefortisvereering; over het schilderij dat Gessler in het Normandisch stadje Doodeville ontdekte en waarop twee eigenaardige gebruiken zijn voorgesteld: het belezen van het zwakke kind en het vernachten der zieken in de kerk van vermaarde bedevaartplaatsen. Ook aan de dramatisering der Wilgefortislegende in de XVIIIe eeuw wordt een belangrijk kapittel gewijd. Niet zonder reden ziet de schrijver in de tooneelopvoeringen te Heurne, te Eeke, te Kruishoutem een « bewijs van de populariteit onzer Heilige in Vlaanderen » (bl. 179). Wij meenen echter dat er, bij deze aanteekening, ook nadruk mag gelegd hoe een bepaalde volksvereering heel dikwijls een opflakking of een groote stuwkracht vond in de volksche treurspelen van dien aard, om het even of ze door de 17e eeuwse scholieren-acteurs der Jezuitencolleges of door de latere Kamers van Rhetorika werden opgevoerd. Door het suggestieve dezer zogenaamde heiligenspelen geraakte men, in wijd-uitdeinenden kring, vertrouwd met het thema van leven of marteldood en haast onvermijdelijk moest hierdoor de verwante bedevaartplaats in aanzien en in aantrekkelijkheid stijgen. (1) De studie nopens het verband tusschen tooneel en bedevaart blijft voor Vlaanderen nog op te maken.

Doch alle hoofdstukken zijn in Gessler's werk evenwaardig in zoover ze de Wilgefortisstudie, — een essentieel-folkloristisch vraagstuk, — vooruithelpen. Want hierin ligt de groote waarde van zijn onuitgegeven feitenmateriaal, dat het de Duitsche thesis gedeeltelijk afbreekt en een nieuwe stelling opdringt nopens tijd en plaats der legende, die onder invloed der gekleede Christusbeelden opdook. (2)

Wat het tijdperk aangaat waarop de legende zou ontstaan zijn, hetwelk Schnüner en Ritz in de XVe eeuw plaatsen, dit moet stellig

(1) G. SCHREIBER. *Wallfahrt und Volkstum*, bl. 60 (Düsseldorf 1934).

(2) Het komt ons vreemd voor in eene recensie van Gessler's werk, geleverd in de *Bijdragen tot de Geschiedenis*, XXVIII (1937), bl. 209, den E. H. FL. PRIMIS te hooren getuigen dat hierdoor « niets verandert aan de hoofdzakelijke lijnen van de door Schnüner vastgestelde geschiedenis ». De Gentsche tekst van 1400 bewijst voldoende dat de cultus reeds te Gent bestond in de XIVe eeuw, en dat Steenberghe niet het uitgangspunt kan geweest zijn der vereering.

worden vervroegd. Dit blijkt onbetwistbaar o. m. uit een tekst van het jaar 1400, (voor het eerst door Gessler aangehaald, uit het parochiaal archief van O. L. Vrouw-St. Pieters te Gent), die aldus de vereering dezer heilige in Vlaanderen tot de XIVe eeuw doet opklimmen.

Deze nieuwe datum brengt meteen de stelling aan het wankelen, naar Sloet door Schnüner en Ritz vooropgezet, der localisatie van Steenberg en als uitgangspunt dezer zonderlinge vereering. Het feit dat in het Utrechtsche handschrift door Sloet uitgegeven (1884) « die legende van die reyne maghet sinte Ontcommer » gevolgd is door eene reeks mirakelen die geboekt staan als door hare tuschenkomst in Steenberg bekomen en de latertijd verspreide reputatie dat de baardheilige in de kerk van Steenberg zou « rusten » doen Sloet den marteldood van Wilgefortis alhier localiseeren. Wij willen zijn argumentatie niet beoordeelen. In Oost-Vlaanderen, te Bavegem, weet men ook te vertellen dat sinte Ontcomena, de patrones der parochie, alhier door haren vader werd gekerkerd in de onderaardsche gangen van het Boekhoutbosch, dat zij hier een wonderbare bron deed ontspringen waarvan men weliswaar geen spoor weet aan te duiden. Als wij het legendarisch karakter onzer heilige inzien, moeten wij bestatigen dat we, zoowel in Steenberg als in Bavegem, voor themas staan die in de hagiographische litteratuur zoo veelvuldig terugkeeren omdat ze gevormd zijn door dien naamloozen schepper dien wij « het volk » noemen (3).

« Dat de eeredienst der Heilige in Oostvlaanderen oudsher bestond en bloeide, vroeger dan waar ook » (bl.85), dit heeft Gessler ons bewezen door den tekst van 1400, die voor Gent een altaar vermeldt van « *sente Guilleforte, die men noemt sente Ontcommer* », Mogen we dan Oost-vlaanderen het Sint-Ontcommerland noemen? Ik weet, het zorgvuldig dóórzoeken der archivalia kan ons onverwachte gegevens verschaffen. Doch tegenover de argumentatie die voor Steenberg pleit hebben wij, buiten voornoemd argument, een geheel van vaststellingen die niet gansch waardeloos zijn.

Een bijzondere bekommernis heeft men in Vlaanderen aan den dag gelegd om genoemden eeredienst liturgisch in te richten en te Bavegem, hier alleen, (in een vorige bijdrage hebben wij erop gewezen), heeft hij dit karakter behouden (4). De gezochte identificatie met andere heilige, om dit zonderling optreden te verklaren; de

(3) H. DELEHAYE. *Les Légendes Hagiographiques*, bl. 11 (Brussel 1927).

(4) 12 Jg. (1937), bl. 24.

onderlinge behulpzaamheid der Oostvlaamsche bedevaartplaatsen om elkaar « relikwiën » te verschaffen, (hetgeen wij, in het kader der volksvereering, als een behoefte dienen te beschouwen) ; de vorming van den naam Ontcommere (we verwijzen hier naar Gessler, die het onomastisch probleem ex professo behandelt) ; de vlaamsche miniaturen, waarvan dit uit het getijdenboek der Gentsche bibliotheek het eenige is dat het speelmanswonder vertoont ; de talrijke Vlaamsche XVe eeuwse gebeden ; de bekendheid van Wilgefortis te Praag als « de Vlaamsche heilige » en te Dieppe als « une sainte de la Belgique » ; de oudste Fransche tekst der legende (handschrift van Tours), die haar lichaam doet rusten « aulx partie de Flandre » ; de verspreiding der vereering in westelijke richting, naar Picardië en Normandië. Dit alles wijst erop dat sinte Ontcommere, in Vlaanderen meer dan elders, een « volksheilige » was en dat men aan haar vastklampte tegenover dezen die haar historiciteit wilden in twijfel trekken en bevestigt tevens het vermoeden dat haar « legende » ontstaan is in onze gewesten.

Dat Steenbergen op het einde der XVe eeuw te Antwerpen reeds geboekt stond onder de rechterlijke bedevaarten (5), — alleen te Antwerpen hebben wij Steenbergen als dusdanig aangetroffen, — bevestigt slechts dat deze localiteit een belangrijk uitstralingspunt, niet lezen het uitgangspunt, was der vereering.

Te verre zouden wij ons wagen, indien wij reeds de St-Baafs- of de St-Pietersabdij te Gent als geboorteplek der legende en der vereering wilden betitelen. Wij weten dat deze laatste abdij bezittingen had te Velzeke, te Bavegem en te Kruishoutem. Wij weten ook dat Velzeke op haar grondgebied een klooster had van Grauwe Zusters gesticht in 1344 en eene Vrijheerlijkheid die een der oudste en der voornaamste was van Vlaanderen. Alleen een verder-doorgedreven geschiedkundig onderzoek kan tot de definitieve oplossing leiden van dit folkloristisch vraagstuk.

In afwachting dat het onder dit en onder andere aspecten, lijk het afwisselen van opbloei en inzakking van den cultus in Vlaanderen en elders, nader worde bestudeerd, verheugen de folkloristen zoowel als de kunsthistorici zich welgemeend om het werk van Prof. Gessler, dat wij warm aanbevelen.

(5) Volgens eene bereidwillige mededeeling van Dr. Van Schevensteen, die het eerste Correctieboek (1414-1513) der stad Antwerpen heeft overgeschreven. Op de 2450 geboekte correcties (elke « gecorrigeerde » kreeg er buiten een geldboete eene bedevaart te doen), is Steenbergen éénmaal vermeld. *20 Mey 1496. Om buyten te gaen drincken. Claus Breugelman. Te Sente Ontcommere te Steenbergen. Verder den Heere twee en de stad een boergonsche gulden.*

ZANTEN

SINKSENBRUID TE VEURNE

Als de menschen te Veurne spreken over laatslapers en menschen zonder orde, zeggen ze : « Het is niet te verwonderen, hun kinderen zijn ieder jaar *sinksenbruid* ! »

Met « Sinksenbruid » wordt hier natuurlijk niet de verpersoonlijking van de Lente, de met bloemen bekroonde en bekranste Lentegodin, bedoeld, aan wie eenieder hulde bewijst onder den vorm van geschenken en geld, maar de « Sinksenluiiard ».

Het eigenaardige van het gebruik te Veurne is dat alle kinderen, de meisjes, die zich den zaterdag vóór Sinksen naar de bewaarschool begeven « Sinksenbruiden », zijn, d.z. met bloemen bekroonde lentegodinnetjes. Daar de meestgebruikte bloemen voor het kroontje ranunkels of boterbloemen zijn, hebben deze bloemen te Veurne den naam verworven van « sinksenbruden ».

Een ooggetuige, student Urbaan Van Maele, schreef ons over hetgeen hij van het gebruik op zaterdag 15 Mei ll., een regendag, te Veurne opgemerkt heeft : « Den Vrijdagavond waren de kinderen der bewaarscholen vroeg naar het bed om den volgenden morgen tijdig uit de veeren te zijn en vooral niet te laat op school te komen. Men ziet ieder kind naar school stappen met een bloemenkroon op het hoofd :

Sinksenbloemen (t.t.z. ranunkulussen), paschebloemen (t.t.z. madeliefjes) of waterkers. Van sommige kinderen was de kroon van papier. Kinderen uit den beteren stand hadden een kroon gehaald bij den hovenier. Er is zichtbaar een wedijver, ook bij de ouders, voor de mooiste kroon.

Het kind, dat te laat op school aankomt, moet plaats nemen in het midden van de speelplaats. Het wordt verplicht zijn kroon af te leggen en de andere kinderen, met hun kroon op, vormen een ronde en al dansend om het slachtoffer, zingen zij :

« Sinksenbruut
de leegoard uut
Addie wel edder opêstoan
Jadde wel edder noar 't schole kunne' goan
J'êt de kroone êstolen
In Veuren in de schole ».

Is het mooi wêer, dan gaan de kinderen wandelen, is het slecht wêer, dan spelen ze in de school. Maar heel den dag houden ze hun kroon op, behalve de « Sinksenbruut ».

E. H. Gab. Celis schreef in zijn « Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land » over de « Sinxengebruiken » en over de « Sinxenbruid » en de « Sinxenluiaard » bl. 51-53. Hij geeft insgelijks het « Sinksenbruid »-lied naar de lezing van Biekorf, IV, 367 :

« Sinxenbruid,
de leegaard uit,
had je wel eerder opgestaan,
ge gingt wat vroeger naar de schole kunnen gaan.
Je hebt de kroone gestolen,
te Veurne in de schole.

Dat men een Awoe! geve voor deze die te late kome! »

Is de « Sinksenbruid » nog elders dan te Veurne in Vlaanderen bekend? Worden er varianten van het Sinksen-liedje (met melodie) nog elders gezongen?

P. D. K.

VLAAMSCHE FEESTOPSCHRIFTEN OP HET PLATTELAND

TER GELEGENHEID VAN HET HUWELIJK VAN DEN HEER BURGEMEESTER VAN WORTEGEM (1).

Nu heden viert men hier het feest
Elk juicht en jubelt om ter meest
De Burgemeester komt wedrom
Dat ziet men hier gewis rondom
Armand Lucile, weest welkom hier
Dit wensch 't gezin Decauderlier.

Hebt g'een wijf gelijk de mijn
G'en zult er niet kontent van zijn
kom ik thuis vroeg of laat
Ze is jandorie altijd kwaad.

Niemand neen en is verwonderd
dat 't kanon vandaag hier donderd
gansch de streke mag het weten
't Volk en was U niet vergeten.

Leve lang in heil en vree,
God behoede U op de ree

(1) Vervolg. Cfr. Oostvl. Zanten, nr. 2-3, 12e jaargang, 1937, bl. 86.

Vindt op uwe nieuwe baan,
geen doorns maar rozen staan.

Proficiat geachte huwelijkspaar
Leef lang in vreugde en heil en vree te gaar
Ja konden onze wenschen wezen waar
Ge zoudt voorzeker leven duizend jaar.

Bij den slachter :

Remieken en Marieken, slachters hier
Zijn vandaag tevreden, trotsch en fier
En met hunnen beste wenschen ja voorwaar
Voor Madam en voor den Burgervaar
Bieden z'ook hun vleeschartikels aan
Karbonaden, hespen en Sauciessen, man.

Bij den barbier :

De Burgemeester van Montaleu
Is 't feesten nog niet beu
Kom maar af Burgervaar
'k wensch U veel heil voorwaar
'k ben ook koiffeur en barbier
zeer habiel in mijnen stiel
'k schere haren ook zeer fijn
'k schere baarden zonder pijn
'k schere zelfs zonder zeep
met eene enkelen streep.

Bij den bakker :

Heer Burgemeester en Madam
Ik wensch U heden welkom dan
Ik bak hier broden lekker fijn
en heb ook in magazijn
allerhande winkelwaren
voor ons Wortegemnaren.

God de bron van allen troost
schenk U beiden zijnen zegen
Hij verleen U een talrijk kroost
Van een kind of acht of negen.

Bij den herbergier :

O menschen die kijkt naar 't versier van ons huis
Komt toch maar binnen maar zonder gedruis
Ja menschen wij zullen

Het glazeken vullen
En tikken en drinken eens onder malkaar
Op de gezondheid van 't gevierde echtbaar.

Armand niet gedraald, niet gewacht
Doe zoals gij placht
Lucile houdt thuis de wacht
Kom 's zaterdags weerom heel tevree
Met uw vrienden op estaminée.

(Medegedeeld door de HH. gemeentesecretaris van
Wontergem, L. Verlodt en Cl. V. Trefois).

OPSCRIFTEN DIE TE ST. GILLIS-BIJ-DENDERMONDE
TE LEZEN WAREN TER GELEGENHEID DER HON-
DERDSTE VERJARINGSFEEST v. DICHTER EMMANUEL
HIEL — JULI 1934.

U, dichter willen wij hier heden vieren,
Wij vlechten om uw naam, een krans laurieren.
Wie niet met mij viert de geest Emanuel Hiel
Veracht ik vandaag, tot in het diepste van mijn ziel.

Welkom!

Waar gij geboren werd, ondanks de vele jaren,
Zal immer oud en jong, uw roem in eer bewaren.

Straks is dit feest uw vadergrond onttoegen,
Wij blijven, luistrend op uw lied gebogen.

Heil Hiel

Fiere bard der vruchtbare Scheldegauwe
Heil U.

Wij zullen « den Vlaamschen Dichter » nooit vergeten in onze wijk
« Keur » (wijk van St. Gillis-bij-Dendermonde).

(Medegedeeld door Mevrouw Wwe Willem Battaille-Hiel).

BIJ DE PLECHTIGE AANSTELLING VAN E. H. SEYS TE
SCHELDERODE. (1937).

Heer Pastoor, Gij zijt welkom hier,
Dat zeggen wij op 't hoeksken hier,
't Is Raymond met zijn Octavie
Die roept 'k ben blijde da 'k U zie!

En elders :

Terwijl bloemen en banieren
Dit schoone feest versieren
Zeggen wij met blij gemoed
Herder, welkom, wees gegroet.

BIJ 'T AANBIEDEN VAN EEN WIJWATERKWISPEL
NAMENS DE CONGREGATIE, EINDIGDE HET GELE-
GENHEIDSGEDICHT, ALS VOLGT :

Wij bieden U heden 't eenvoudig geschenk,
Symbool van den « Zegen ». O, Priester, gedenk
Dat « Zegen » alhier, en « Zegen » aldaar
De « Zegen » des priesters geluk brengt voorwaar.

(Medegedeeld door J. Vermeulen).

FOLKLORISTISCH LEVEN

HET INTERNATIONAAL KONGRES VOOR FOLKLORE TE EDINBURG

Het zal menig folklorist in ons land interesseeren te vernemen wat het verloop is geweest van het eerste internationaal kongres voor Europeesche Ethnologie en Folklore, dat van 14 tot 21 Juli 1937 te Edinburg, in Schotland plaats had.

Er zijn vroeger al meer pogingen geweest om op het gebied van de folklore tot internationale samenwerking te komen, maar steeds leden deze pogingen schipbreuk, wellicht omdat de inrichters van dergelijke bijeenkomsten of te haastig te werk gingen of te veel volkeren te gelijk in de werkzaamheden betrokken.

Thans is dat niet het geval geweest en het uitvoerend komiteit van de « International Association for European Ethnology and Folklore » met aan het hoofd een Zweed, prof. Herman Geijer van de universiteit te Uppsala, heeft wijs gehandeld, de eerste internationale bijeenkomst te beperken naar het algemeene thema en naar de uitgenoodigde volkeren.

Het bestuur van de Internationale Vereeniging heeft zich trouwens met de plaatselijke organisatie van het kongres niet ingelaten. Dat was het werk, waarvan ze eer haalt, van het « Scottish Anthropological and Folklore-Society » dat onder het presidium staat van prof. H. J. Rose van de universiteit te St Andrews.

Deze Schotsche vereeniging heeft het door haar ontworpen programma op een gelukkige wijze samengekoppeld met het « Keltisch Kongres », waaraan de buitenlandsche kongressisten tal van belangwekkende ontvangsten, feesten en uitstappen hebben te danken.

Het algemeen thema van het kongres was de vergelijkende studie van het Schotsche en Skandinavische volksleven en de wederzijdse invloeden die van Schotland en Skandinavië zijn uitgegaan.

De deelnemende volkeren waren hoofdzakelijk Noordelijke volkeren : Schotland, Noorwegen, Denemarken, Zweden, Finland, Litauen, Estland, Duitschland, Nederland, België, Engeland, Ierland, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, waar de Germaansche invloed overwegend is geweest.

Met het oog op het Keltisch Kongres waren insgelijks de betrekkingen tusschen Kelten en Germanen het voorwerp van lezingen en debatten.

Het kongres had hoofdzakelijk plaats in de lokalen van de Universiteit, het « New College » op de « Mound », een van de meest typische plaatsen van het schilderachtige Edinburg.

De organisatie was perfect. De verwelkoming van de vreemde afgevaardigden, een vijftigtal buiten de kongressisten, die talrijk waren, gebeurde op 14 Juli.

Wederzijds voerden prof. H. J. Rose en prof. H. Geijer, voorzitter van de Internationale Associatie, het woord.

Nadruk werd gelegd op de noodzakelijkheid en de wenschelijkheid van verstandhouding en samenwerking onder de volkeren, tot bevordering van den vrede.

Prof. Rose werd fel toegejuicht toen hij betoogde, dat « de studie van de folklore de beste bijdrage tot die verstandhouding was, omdat ze zich bezig houdt met het echte, gewone volk, dat, op de keper beschouwd, het materiaal levert van strijd en leven der volkeren : het volk, dat in de veldslagen strijdt en de taksen betaalt. »

Onder de voornaamste sprekers, op het eerste internationaal kongres voor Europeesche Ethnologie Folklore, te Edinburg, in Schotland, aanwezig, spraken : prof. K. Liestol van de universiteit te Oslo, over « Schotsche en Noorweegsche balladen », Prof. C. W. von Sydow van de universiteit te Lund, over « Riten » en « De Classificatie van de volksletterkunde » prof. S. Erixon, van de universiteit van Stockholm, tevens bestuurder van het Noordsche Museum en het Openlucht-Museum op Skansen, over « Scandinaafsche volksmusea » met lichtbeelden.

Op de dagorde kwamen verder voor referaten over Schotsche, Gaëlsche en Engelsche dialektkunde en plaatsnaamkunde, over het boerenhuis in West-Europa en Ierland, over zeldzame landbouwtuigen, over bijgeloof, o.a. het « Yearwalking » in Zweden, een soort van bedevaart, waarvan het doel is de toekomstige gebeurtenissen van het jaar te gissen. Voor een aantal onderwerpen werd om internationale samenwerking gevraagd en werden opzoeken in eigen archief toegezegd.

Zoals bij alle kongressen behoorden hier ook ontvangsten en banketten. Een van de hoogtepunten was zonder twijfel de ontvangst van den Lord Provost Sir Gumley te Edinburg.

Het was een schitterend feest voor het oog, daar de Schotsche deelnemers en deelnemsters er allen in nationaal kostuum verschenen: de veelkeurige « tartans » vierden hoogtij en de oude juweelen en wapens waren voor de gelegenheid uitgehaald.

Het toppunt van traditie, zwier en schilderachtigheid werd bereikt in de talrijke en voortreffelijk uitgevoerde dansen. Herhaaldelijk stond het dansen op het programma. Te Roslin, waar o.a. een merkwaardige kapel uit de 15e eeuw te zien is, woonden de deelnemers aan het kongres een garden-partij met country-dances bij. Wat meer is, ze woonden zelfs, dank zij Miss Bruce een « Ceilidh » bij, dit is een « spinning » of bijeenkomst van Gaëlsch-sprekende en zingende boerinnen. Het spinnen, het karden, kleuren, vollen van de beroemde wol voor de « tartans » werd op aanschouwelijke en aangename wijze gedemonstreerd.

Uitstappen naar de « Highlands » en de Westkust waren een zeer gewaardeerde afwisseling van de meer technische kongreswerkzaamheden.

Het bestuur van de Internationale Vereeniging vond gelegenheid een paar zittingen te wijden aan den uitbouw van de Vereeniging en de medewerking aan haar orgaan, het internationaal tijdschrift: Folk.

De definitieve titel werd vastgelegd: International Association for European Ethnology and Folklore, ethnologie zijnde hier het stoffelijk aspect van de volkskunde en folklore het geestelijk: bijgeloof en volksletterkunde.

Verschillende beperkte commissie's zullen zich met internationale aangelegenheden bezig houden, b.v. de vertaling van volksletterkundig materiaal in het Finsch, Littausch, Iersch, enz. ten gerieve der onderzoekers van volksvertellingen. Hiervan maken deel prof. Walter Andersen van de universiteit te Tartu (Estland), prof. von

Sydow (Lund) en prof. Stith Thompson (Indianapolis, V. S. Noord-Amerika).

Een eer voor de Nederlandsche kultuur is de benoeming van prof. Jan de Vries van de Universiteit te Leiden tot voorzitter van de Internationale Vereeniging ter vervanging van prof. H. Geijer die eere-voorzitter wordt. Afgevaardigden voor België werden voorgesteld, het zijn Albert Marinus en ondergeteekende. Het aantal afgevaardigden kan worden aangevuld. Voor Vlaanderen werd hiervoor reeds Cl. V. Trefois op de bijeenkomst te Berlijn aangeduid.

Op samenwerking met de Romaansche volkeren werd sterk aangedrongen.

Het volgende kongres zal waarschijnlijk plaats hebben te Stockholm, een akkoord met het « Congrès international des sciences anthropologiques et ethnologiques » dat om de vier jaar bijeenkomt, zal worden nagestreefd ten einde afwisselend om de twee jaar te kunnen vergaderen.

Het Edinburgsche kongres mag dus als volkomen geslaagd worden beschouwd. Het had in ideale voorwaarden plaats: stad en land hebben gewedijverd in gastvrijheid en voorkomendheid. De « grijze stad van het Noorden », gebouwd uit graniet, verdient met recht haar loffelijken naam van « modern Athene »!

P. D. K.

INTERNATIONAAL CONGRES VOOR FOLKLORE TE PARIJS (23-28 Aug. 1937)

Het zal menigeen verbazen dat zoo kort na een internationaal kongres voor folklore te Edinburg een nieuw internationaal kongres voor dezelfde wetenschap plaats heeft gehad te Parijs.

Het is evenwel meer een toeval dan een opzet van wege de Fransche folkloristen, die totnogtoe geen deel uitmaakten van de « Internationale Vereeniging voor Europeesche Ethnologie en Folklore » en er evenwel op gesteld waren de folkloristen van heinde en ver uit te noodigen om de opening bij te wonen van het Bureau van folkloristische dokumentatie.

Dit « Office de documentation folklorique » is de ziel van het nieuwe « Departement des Arts et Traditions populaires » (afdeeling van volkskunst en volksverleveringen) van het insgelijks nieuw bedachte « Musée de l'Homme » van Prof. Dr. P. Rivet.

Het « Museum van den Mensch » wordt te Parijs ondergebracht in een der vleugels van het uit zijn assche verzezen Trocadéro.

Twee folkloristen, schrijvers en geleerden van naam, staan borg voor de leiding van het nieuwe folkloristische organisme. Het zijn Georges-Henri Rivière, konservator, en André Varagnac, adjunct-konservator, die door de Fransche regeering in de gelegenheid werden gesteld een staf van medewerkers aan te werven om in den kortst mogelijken tijd den achterstand van het wetenschappelijk folkloristisch onderzoek in Frankrijk, vergeleken bij de hooge vlucht van die wetenschap in de Skandinavische landen en Duitschland, in te halen.

Deze heeren hebben dan ook zoo pas, onder voorzitterschap van Prof. Richet, bestuurder van het « Musée de l'Homme » en onder de auspiciën van niet minder dan zeven ministers en vrijwel de heele Fransche universitaire wereld, een internationaal kongres voor folklore belegd te Parijs.

De bijval is onbetwistbaar groot geweest. Het Duitsche Rijk heeft een imposante afvaardiging gestuurd onder leiding van den bekenden folklorist Prof. Dr. Adolf Helbok.

Schier alle Europeesche landen waren officieel vertegenwoordigd. Uit Afrika en Azië, zoowel als uit Noord- en Zuid-Amerika, waren folkloristen opgedaagd.

Feitelijk is het kongres te Parijs internationaler geweest dan te Edinburg. De doeleinden en thema's van het kongres moesten niet onderdoen voor die van Edinburg, integendeel de structuur was vaster en de organisatie van den arbeid degelijker.

Doeleinden van het kongres waren 1. konfrontatie van vorschingsmethodes en resultaten bij de verschillende volkeren ; 2. gedachtenwisseling onder folkloristen om tot internationale samenwerking te komen door het bevorderen en stichten van nationale kommissies en vorschingscentra.

Het kongres was verdeeld in twee groote afdeelingen : beschrijvende of wetenschappelijke volkskunde (Volksforschung) en toegepaste volkskunde (Volkspflege).

Psychologisch was deze verdeling van wege de Franschn zeer goed gezien. Immers reeds hadden internationale kongressen van volkskunst te Praag, te Hamburg en elders, namelijk in 1935 te Brussel, het sociaal belang van de toegepaste volkskunde doen uitschijnen inzonderheid op het gebied van den vrijen tijd van den arbeider.

De behandelde onderwerpen waren zoo talrijk als afgewisseld. De afdeeling voor beschrijvende volkskunde omvatte : een onderafdeeling voor stoffelijke kultuur (hoevenbouw en landbouwgeredschap) onder leiding van Prof. Marc Bloch, professor aan de Sor-

bonne en oud-ruilprofessor te Gent ; een onder-afdeeling voor sociale structuren onder leiding van den h. Paul Fortier-Beaulieu ; een onder-afdeeling voor overleveringen en mondelinge letterkunde (bijgeloof, volksvertellingen, lied) onder leiding van Prof. Georges Dumézil en, ten slotte, een onder-afdeeling voor methodologie onder leiding van Prof. André Varagnac.

De afdeeling voor toegepaste volkskunde, eveneens verdeeld in onder-afdeelingen, hield zich bezig met volkskunst, ambachten, gilden, kostuumkunde, folklore-musea, bouwkunst, muziek, tooneel, dans en kermissen.

Reeds bij de opening in de Louis Courajod-zaal van het « Ecole du Louvre » bleek de groote belangstelling.

Prof. Rivet sprak een gepast openingswoord ; er was een ontroerende boodschap van den vergrijsden en thans ziekelijken Sir James George Frazer, den beroemden schrijver van « the golden Bough » (de gouden tak). Prof. Helbok hield een geleerd vertoog over de geschiedenis van de volkskunde in Duitschland en Louis Piérard fantaseerde op schitterende wijze over de verwezenlijkingen op toegepast folkloristisch gebied in België. Beide sprekers oogstten uitbundig sukses.

De onder-sekretaris voor lichamelijke opvoeding Léo Lagrange namens den minister voor Nationale Opvoeding Jean Zay dankte.

Het is hier onmogelijk uit te weiden over de meestal boeiende onderwerpen door meesters van het vak op vaak verrassende wijze behandeld. Het blijkt dat nederzettingsgeschiedenis en hoevenbouw in het middenpunt van de internationale belangstelling staan (Demangeon-Helbok), anderzijds kregen rechterlijke folklore (René Maunier) en liedonderzoek (Pinck) de eer werkelijk eivolle zalen te lokken.

Door de aanwezigheid van Dr. Pessler en Paul Geiger (de voortzetter van de « Volkskundliche Bibliographie » van den onlangs overleden Prof. Hoffman-Krayer uit Basel) en niet het minst van den staf van den « Atlas der deutschen Volkskunde » uit Berlijn, Prof. Harmjanz en Dr. Röhr, was de afdeeling methodologie een der best bijgewoonde en levendigste onderdeelen van het kongres.

Zooals het bij dergelijke kongressen behoort waren er verschillende banketten en bezoeken, ook zang- en dansuitvoeringen. Daar het kongres samenviel met de jaarlijksche bijeenkomst van de J. Charles-Brun — een onverwachte overeenkomst met Edinburg, « Fédération régionaliste française » onder voorzitterschap van M. waar het Keltisch kongres gelijktijdig met het folkloristisch kongres plaats had — genoten we van regionalistische zangen en dansen,

vooral van Bressanen (in het « Centre rural » van de Tentoonstelling) en van Basken.

Het « Diner Normand » in het « Centre Régional » was puik van gerechten, drank en welsprekendheid. Het was het waardige slot van den oprecht ernstigen arbeid, waarvan de beteekenis niet kan noch mag onderschat worden.

Een der meest verheugende resultaten is het bereikte akkoord tusschen de Internationale Vereeniging voor Europeesche ethnologie en folklore, die thans onder voorzitterschap staat van Prof. Jan de Vries (Leiden) en de Internationale Kongressen voor folklore. Inderdaad te Parijs zijn Fransche afgevaardigden, de hh. Rivière en Varagnac, toegetreden tot de Internationale Vereeniging. Voortaan zal « Folk » het gemeenschappelijk orgaan van Vereeniging en kongres zijn.

Het kongres echter blijft zelfstandig om het volgend internationaal kongres voor te bereiden. Dit volgend internationaal kongres zal naar alle waarschijnlijkheid in 1940 te Stockholm plaats hebben, waar alsdan de vijftigste verjaring zal kunnen gevierd worden van de geniale schepping van Dr. Hazelius, het Openluchtmuseum van Skansen !

P. D. K.

BOEKBESPREKING

P. C. M. SLUYTER: *IJslands Volksgeloof*, Haarlem, H. D. Tjeenk Willink & Zoon, 1936 (Utrechtsch proefschrift).

Met haar proefschrift over IJslands volksgeloof heeft Mej. Sluyter het bewijs geleverd van de onverbroken continuïteit van het volksgeloof op IJsland, van af de onvolprezen *Islandingsögur* van de 9e, 10e en volgende eeuwen tot de 19e eeuwse IJslandsche sprookjesverzamelingen. Evenals in de meeste Europeesche landen heeft men op het verre IJsland, — Ultima Thule —, vooral na de verschijning van de Kinder- und Hausmärchen van de Grimm's, sprookjes en sagen verzameld. De voornaamste IJslandsche verzameling is die van Jón Arnason en Magnús Grimsson, die in 1852 een eerste proeve van hun verzamelwerk leverden in hun *Islenzk Oefintyri*, weldra gevolgd in 1862 (Magnús was toen reeds overleden) door de beroemd geworden *Islenzkar Thjodhsögur og oefintyri* (IJslandsche volkssagen en sprookjes).

Na het overlijden van Jón † 1888 verschenen nog (na de 1200 bl. van de 2 dln. van 1862) 6 deelen in het folkloristisch tijdschrift *Huld* (1890-8), herdrukt in 1935. Andere verzamelingen, door Mej. Sluyter voor haar werk gebruikt, zijn: *Olafur Davidhsson Islenzkar Thjodhsögur* (1895), *Jón Thorkelsson Thjodhsögur og munmaeli* (volkssprookjes en vertellingen) (1899), *Björn Bjarnason Sagnakver* (2 dln. in 1900 en 1903, herdrukt in 1935), *Thorsteinn Erlingsson Islenskar sögur og sagnir* (1906), *Sigfus Sigfusson Islenzkar Thjodhsögur og sagnir* (1922-31) (nog niet voltooid), *Sigurdhur Nordals en Thorbergur Thor-*

darsons Graskinna (Grijskuid, naar den naam van een oud tooverboek), Jón Thorarensen Randhskinna (Roodhuid, eveneens naar den naam van een tooverboek), enz., enz..

In deze uitgebreide volkssprookjesliteratuur is Mej. Sluyter volkomen thuis. Ze heeft alle gegevens omtrent supranormale kennis, droomvisioenen, geestverschijningen en spoken, geesten in de natuur, magie in de levenden, onstoffelijke en stoffelijke magie buiten den mensch, toovenarij uit deze moderne verzamelingen vergeleken met de gegevens uit de Oudnoordsche letterkunde en er telkens een boeiend hoofdstuk aan gewijd, waarin ze met philologische acribie de gelijkenissen en de verschillen tusschen oud en nieuw volksgeloof heeft afgewogen.

De verschillen zijn hoofdzakelijk toe te schrijven aan het Christendom. De overeenkomsten, soms woordelijke, aan den invloed van het getrouw saga-lezen door de IJslandsche bevolking. Literaire invloed is dus niet uigesloten, maar moeilijker dan elders na te sporen wegens de levende IJslandsche saga-traditie.

IJslands Volksgeloof is een mooie en oorspronkelijke volkskundige bijdrage, die eere aandoet aan de schrijfster en insgelijks aan haar leermeester, den geleerden auteur van « IJsland, oud en nieuw », Prof. Dr. A. G. van Hamel.

P. D. K.

IN MEMORIAM JULES FRÈRE

(Tongeren, 19 Juni 1881 — Tongeren, 6 Aug. 1937)

Vrij onverwacht is Rechter Jules Frère gedurende het verlof in zijn geliefde geboortestad Tongeren overleden.

Met hem verdwijnt een goed mensch en een goed folklorist, die door zijn « Limburgsche Volkskunde » (3 deelen) aan zijn heimat een monument van volkswijsheid heeft opgericht zooals we ze voor andere Vlaamsche gouwen nog niet bezitten. Zijn ambt van kinderrechtter bracht hem in voortdurend contact met het volk, wiens psychologie hij door en door kende en wiens eenvoud hij lief had. Zijn leven lang was hij een democraat en ijverde hij met woord en daad voor de verheffing van het Vlaamsche volk door onderwijs en schoonheid. Hij was een overtuigd Wilemsfondser. Wat men buiten Tongeren minder wist is dat Jules Frère een dichter was, die, ofschoon hij slechts een paar bundeltjes heeft uitgegeven, veel geofferd heeft aan de Muze: « Kollebloemen » verschenen in 1904, « Druvig Bukske » (Droevig Boekje) in Tongersch dialect even na den oorlog.

Jules Frère heeft destijds (nr. 2, nr. 4, nr. 6 van de 6e jg., 1931) een aantal onuitgegeven fragmenten uit het memorieboek van Lambertus de Greeff, Scholten en Schepen der gemeente Brouckom, in Oostvlaamsche Zanten laten verschijnen. We zijn hem dankbaar gebleven voor deze medewerking en hoopten steeds meer van zijn

bevoegde hand te kunnen opnemen. Ze is roerloos thans voor altijd ! We zullen van hem, van zijn stil-bedeesde en in-goede verschijning, de beste herinnering bewaren !

P. D. K.

We hebben het genoegen mede te deelen dat de Heer Maurits Frère, zoon van ons betreurd mede-lid, ons als herinnering aan zijn vader, een bijdrage heeft toegestuurd, die bestemd was voor ons tijdschrift : « De Steengroei als animistisch element ». We danken er hem ten zeerste om en bij wijze van posthume hulde drukken wij het belangwekkende stuk nog in dit nr af.

DE REDACTIE

IN MEMORIAM AMAAT JOOS

(Hamme, 3 Mei 1855 — Gent, 15 Augustus 1937)

Amaat Joos, werkend lid van de Vlaamsche Akademie, tijdgenoot van Alfons de Cock, Isidoor Teirlinck, Pol de Mont, behoort tot een generatie van Vlaamsche folkloristen, die thans vrijwel na Jozef Vercoullie als uitgestorven mag worden beschouwd. Geboren te Hamme uit een schrijnwerkersgezin met 17 kinderen verbleef hij bijna zijn leven lang in het « zoete Waasland ». Aldaar studeerde hij te Sint-Niklaas, werd leeraar en ten slotte superior aan de bisschoppelijke Normaalschool aldaar. Hij was een opvoeder en een taalkundige, in 't bijzonder een folklorist. Gedurende jaren gaf hij een folkloristisch tijdschrift uit, dat nog steeds met vrucht kan worden geraadpleegd en dat « Vlaamsche Zanten » heette. Evenals wij had hij dat « zanten » van zijn lievelingsdichter Guido Gezelle, wien hij een monografie wijdde. Amaat Joos was een harde werker. Hij gaf een « Nederlandsche Spraakleer » uit en een « Waasch Idioticon ». Algemeene bekendheid genieten zijn « Vertelsels van het Vlaamsche Volk » (4 deelen) en zijn « Raadsels van het Vlaamsche Volk » (2 deelen). Hij overleed in het Klooster der « Spinesen » te Gent, waarvan hij sedert 1915 bestuurder was. Zijn aandenken als folklorist zal in onze Oostvlaamsche middens, vooral uit het Waasland, niet zoo spoedig tanen !

P. D. K.